

ФІНАНСИ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 026.336.717-026.564

Т. О. Жукова

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

У статті надано визначення терміну «фінансова стійкість» та підходи до складових її оцінки, проаналізовані та систематизовані існуючі методи оцінки фінансової стійкості банку, представлені результати узагальнення рейтингових систем, які дозволили виділити їх переваги та недоліки.

Ключові слова: фінансова стійкість, методи аналізу, ліквідність, капітал, платоспроможність, рентабельність, фінансові ризики.

В статье предоставлены определения термина финансовая устойчивость и подходы к составлению ее оценки, проанализированы и систематизированы существующие методы оценки финансовой устойчивости банка, представлены результаты обобщения рейтинговых систем, которые позволили выделить их преимущества и недостатки.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, методы анализа, ликвидность, капитал, платежеспособность, рентабельность, финансовые риски.

The article defines the financial stability of the banking sector and methods of its evaluation, have been analyzed and systematized the existing methods for assessing the bank's financial stability, given the results of generalization of rating systems that are allowed to identify their strengths and weaknesses.

Keywords: financial stability, methods of analysis, liquidity, capital, solvency, profitability, financial risks.

Завдання дослідження полягає в проведенні аналізу та систематизації існуючих методів оцінки фінансової стійкості банку, визначенні заходів щодо забезпечення фінансової стійкості банківських установ.

Вивченням проблемних питань з оцінки фінансової стійкості банків займалися такі вітчизняні вчені, як Л. П. Белих, О. Д. Вовчак, А. М. Герасимович, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, В. В. Иванов, Г. Т. Карчева, О. В. Крухмаль, О. І. Лаврушин, Ю. С. Масленченков, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, Г. С. Панова, І. М. Парасій-Вергуненко, Л. О. Примостка, Т. О. Раєвська, Р. І. Тиркало, Н. В. Циганова, Н. М. Шелудько, О. Б. Ширінська, Н. П. Шульга, З. І. Щибиволок, а також зарубіжні науковці – Е. Альтман, Ф. М. Брігхем, Е. Гілл, К. Дж. Дональд, Е. Дж. Долан, П. Роуз, Т. Кох, Е. Рид, Р. Коттер, Дж. Маршалл, Р. Сміт, Дж. Сінкі, Р. Міллер, Ф. Мишкін, В. Валравен, Д. МакНотон, Д. Ван-Хуз та інші. Віддаючи належне їх науковим розробкам, слід зауважити, що, з огляду на реалії сьогодення, проблеми оцінювання та забезпечення фінансової стійкості українських банків як з теоретичного, так і з практичного погляду потребують подальших досліджень. В умовах виникнення кризових явищ та посилення їх негативного впливу на ефективність функціонування вітчизняної банківської системи виникає потреба у подальшому розвитку методичного інструментарію проведення аналізу фінансової стійкості банків і забезпечення дієвого механізму його реалізації.

Стійкість банківського сектору виступає одним із факторів стабільного функціонування економіки в цілому. Тому, безумовно важливим є своєчасна діагностика ймовірності краху окремого банку за допомогою системи постійного моніторингу та контролю індикаторів фінансової стійкості, виявлення чутливих до впливу ймовірних ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища факторів для прийняття відповідних рішень і реалізації заходів щодо зміцнення фінансового стану банку й забезпечення фінансової стійкості банківської системи в цілому. Функціонування вітчизняної системи в умовах нових викликів потребує додаткового дослідження сутності ключових понять, виявлення певних особливостей та характерних ознак прояву.

Так, стійкість банку за визначенням О. В. Дзюблюка [1] є фундаментальною, внутрішньою характеристикою, завдяки якій забезпечують життєздатність і стабільний розвиток комерційного банку в межах заданої траєкторії та відповідно до обраної стратегії в умовах конкурентного ринку, незважаючи на силу впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Натомість, І. М. Васкович визначає фінансову стійкість банківської системи як якісну і кількісну характеристику здатності системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів [18]. В своїх дослідженнях М. Н. Крейніна надає наступне визначення поняття: «Фінансова стійкість банку – одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів» [19]. Однак, цей підхід на нашу думку не є достатньо ґрунтовним та надає можливість отримувати інформацію тільки на теперішній час, без врахування можливостей суттєвих змін у найближчому майбутньому. Слід зауважити, що на переконання В. В. Іванова стійкість банку – це стабільність його діяльності у світлі середньо- і довгострокової перспективи [20]. При цьому Ю. С. Масленченков вважає, що стійкість відображає стан комерційного банку в існуючому ринковому середовищі, яке забезпечує цілеспрямованість його руху в теперішньому часі і у перспективі [21].

Оскільки стабільність банківської системи визначає стабільність економічного середовища, яке оточує банк, то досягти цієї якісної характеристики неможливо без забезпечення стійкості кожного окремого банку в формуванні системи показників впливу на банківську стійкість, що можливе за допомогою дієвих вітчизняних та зарубіжних методів оцінки фінансового стану банків.

Розробка нових, а також активне використання, подальший розвиток та вдосконалення існуючих методів оцінки фінансової стійкості у сучасній банківській практиці є надзвичайно важливою умовою для суспільства в цілому на етапі реального розвитку наявної та залучення потенційної клієнтури банків, проведення попередньої діагностики можливих проблем банків й надання достовірної оцінки фінансового стану банків-контрагентів, органів державного регулювання і нагляду.

Поширеною практикою при оцінці фінансової стійкості стає використання широкого спектру не лише внутрішньої банківської інформації, джерелами якої є фінансова звітність і баланс банку, а й зовнішньої інформації, отриманої зі звітів зовнішніх аудиторів, спеціалізованих рейтингових агентств, статистичних збірників шляхом обміну інформацією з іншими банками.

Аналіз літературних джерел, які стосуються оцінки фінансової стійкості банківської системи, підтверджує, що методи та прийоми щодо формування такої оцінки постійно змінюються і вдосконалюються, оскільки можуть змінюватися та уточнюватися цілі моніторингу, розширюється перелік підходів, а також сфера їх застосування.

Зокрема, підходи до складових оцінки фінансової стійкості банківської системи згідно з результатами досліджень О. В. Дзюблюка можна класифікувати наступним чином [1]:

- 1) коефіцієнтний аналіз та аналіз однорідних груп;
- 2) рейтингові системи оцінки;
- 3) комплексні оцінки банківського ризику;
- 4) статистичні моделі (системи «попереднього реагування»);
- 5) мікро- та макропруденційний аналіз.

Вітчизняна система нормативів викладена в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, яка затверджена Постановою Національного банку України № 368 від 28.08.2001 [2] (далі – «Інструкція»). Цією Інструкцією, розробленою згідно із загальноприйнятими у міжнародній практиці принципами та стандартами, визначаються 13 показників, встановлюються їх граничні норми та правила розрахунку. Нормативи за своїм змістом об'єднані у такі чотири групи: нормативи капіталу (3 показники: мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2), адекватності основного капіталу (Н3)), ліквідності (3 показники: миттєва ліквідність (Н4), поточна ліквідність (Н5), короткострокова ліквідність (Н6)), кредитного ризику (4 показники: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)), інвестування (2 показники: інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11, загальної суми інвестування (Н12)) та норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13)).

Варто відзначити, що рейтингові системи, коефіцієнтний аналіз, комплексні оцінки банківських ризиків забезпечують поточну оцінку фінансової стійкості банківської системи, в той час як для оцінки фінансової стійкості банку в майбутньому доцільно використовувати статистичні моделі.

В табл. 1, яка розроблена на основі отриманих результатів узагальнення підходів науковців [1; 15–17; 22–24], наведено систематизовану характеристику підходів щодо оцінки фінансової стійкості банківської системи з демонстрацією прикладів використання існуючих методів аналізу, виокремлення недоліків та переваги кожного з них. Варто відзначити, що наведені результати систематизації (в табл. 1) – досліджувані методи оцінки фінансової стійкості банків, мають низку відмінностей у різних країнах, що пов'язано з історичними і структурними особливостями розвитку банківських систем в окремих країнах.

Зарубіжні методи оцінки фінансової стійкості комерційного банку можна розділити на 4 категорії: 1) рейтингові системи оцінки (PATROL, ORAP, CAMELS); 2) системи коефіцієнтного аналізу (BAKIS); 3) комплексні системи оцінки банківських ризиків (RATE, RAST); 4) статистичні моделі (FIMS, SAABA).

Система PATROL (PATrimonio, Redditività, Rischiosità, Organizzazione, Liquidità) – система з проведення дистанційного аналізу фінансового стану кредитних організацій і виявлення тих з них, в яких необхідно провести виїзну перевірку. При аналізі розраховують п'ять компонентів: достатність капіталу, прибутковість, якість кредитів, організація, ліквідність [3].

Система ORAP (Organization and Reinforcement of Preventive Action). Мета – визначення істотних проблем у банку на основі оцінки всіх компонентів ризиків, пов'язаних з його діяльністю з використанням кількісної та якісної інформації. У неї входять 14 показників, які діляться на п'ять груп: пруденційні коефіцієнти (капітал, ліквідність і т.д.); балансова та позабалансова діяльність (якість активів); ринковий ризик; доходи; якісні критерії (власники акцій, управління і внутрішній контроль) [4].

Таблиця 1

Результати узагальнення рейтингових систем щодо оцінки фінансового стану банків

Держава	Рейтингові системи	Характеристика	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Рейтингові системи оцінки				
США	CAMELS (Capital adequacy, Asset quality, Management factors, Earnings, Liquidity, Sensitivity to market risk)	Надає можливість комплексно оцінити фінансову стійкість банку на основі даних, що надходять до державних органів банківського регулювання та контролю в країні. Основою рейтингової системи є оцінка ризиків та визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами: достатність капіталу (C); якість активів (A); менеджмент (M); надходження (E); ліквідність (L); чутливість до ринкового ризику (S)	Стандартизований метод оцінки банків; рейтинги за кожним показником вказують на прямий вдосконалення	Аналіз фінансового стану банку протягом короткого проміжку часу; заснована на суб'єктивних думках експертів, тому головним чином залежить від їх професіоналізму
Італія	PATROL (PATrimonio, Redditi, Rischiosità, Organizzazione, Liquidità)	Метою даної системи є проведення дистанційного аналізу фінансового стану кредитних організацій і виявлення тих з них, у яких необхідно провести виїзну перевірку. При аналізі розраховують п'ять компонентів: достатність капіталу, прибутковість, якість кредитів, організація, ліквідність [22]	Швидкість аналізу за рахунок стандартизованої звітності; ефективність оцінки поточного стану банку	Результати аналізу достовірно відображають лише поточний стан банку
Франція	ORAP (Organization and Reinforcement of Preventive Action)	Метою даної багатокритеріальної системи – визначення істотних проблем у банку на основі оцінки всіх компонентів ризиків, пов'язаних з його діяльністю з використанням кількісної та якісної інформації. У неї входять 14 показників, які діляться на п'ять груп: пруденційні коефіцієнти (капітал, ліквідність і т.д.); балансова та позабалансова діяльність (якість активів); ринковий ризик; доходи; якісні критерії (власники акцій, управління і внутрішній контроль) [24]	Швидкість; легкість отримання вхідних даних	Результати аналізу достовірно відображають лише поточний стан банку
Системи коефіцієнтного аналізу				
Німеччина	BAKIS (Bundesbank's prudential information system)	Основна мета – швидка оцінка фінансового стану кредитної організації, виявлення змін в динаміці кредитного, ринкового та ризиків ліквідності, а також виявлення загальних тенденцій у фінансовому секторі економіки. При дослідженні розраховуються 47 коефіцієнтів, [24] які дають змогу оцінити кредитні та ринкові ризики. При цьому всім цим коефіцієнтам присвоюються однакові коефіцієнти значущості	Значна кількість показників дає змогу всебічно дослідити стан банку; дозволяє виявити тенденції системи; оперативність, повнота, комплексність аналізу	Неможливість порівняння банків із різною спеціалізацією; потребують значного обсягу інформації; трудомісткість; обмеження виявлення тих сфер діяльності, які потребують особливого нагляду з боку контролюючих органів

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Системи коефіцієнтного аналізу				
Англія	RATE (Risk Assessment, Tools of Supervision and Evaluation) та TRAM (Trigger Ratio Adjustment Mechanism)	Системи комплексної оцінки банківського ризику. Аналізуються не лише дані щодо діяльності банків та фінансових компаній, а й низка макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу, рівень заощаджень та інвестицій. Включає 3 взаємопов'язані блоки: оцінку ризику (Risk Assessment), інструменти нагляду (Tools) і оцінку ефективності застосування інструментів нагляду (Evaluation)	Підходить для оцінки фінансового стану багатьох банків чи банківських холдингів; передбачає аналіз бізнес-плану банку (знизу), і потім дають загальну оцінку фінансової стійкості	Капіталомісткий; забезпечує опосередковану оцінку фінансової стійкості через оцінку певних видів ризику
Нідерланди	RAST (Risk Analysis Support Tool)	Використовується для оцінки рівня ризиків, прийнятих на себе банком, і складається з чотирьох основних етапів: загальний опис і фінансовий аналіз організації на основі наявної звітності та результатів останніх досліджень на місяць; поділ організації на великі управлінські підрозділи і види діяльності; оцінка ризиків та управління окремими підрозділами; агрегування показників та складання звітів [25]	Достатньо повно характеризує діяльність банків	Значна трудомісткість
Статистичні моделі				
Франція	SAABA (Support System for Banking Analysis)	Розрахунок рейтингів та рейтингових понижень; прогнозування банкрутств і «виживання»; очікуваних збитків. Складається з трьох діагностичних модулів: 1) модуль кількісного аналізу – досліджує кредитний портфель банку і обчислює ймовірність неповернення різних типів кредитів; 2) досліджує якість власників акцій банку (включаючи готовність цих юридичних і фінансових осіб підтримувати кредитну установу); 3) на основі рейтингових даних, результатів досліджень на місцях і відомостей по ринках діагностує якість управління банком, внутрішній контроль і ліквідність. Використовуючи інформацію, отриману по всіх трьох модулях, система виробляє синтетичний діагноз банку, у тому числі дає оцінку його стійкості (за п'ятибальною шкалою) [25]	Прогнозна оцінка; використання комплексних статистичних модулів, програм і підходів (дискримінантний, кореляційний аналіз); довгостроковий прогноз	Необхідність введення в модель тільки значимих показників, визначення залежності між «причинними» і «наслідковими» показниками; необхідність періодичного тестування цих взаємодіючих показників; в основному представлені лінійними залежностями; значна трудомісткість
Країни-члени МВФ	Система ПФУ, стрес-тестування	Макро- та мікропруденційний аналіз	Достатньо повно характеризує діяльність банків з точки зору їх мікроекономічної ефективності	Проблема агрегування даних; характеризують зміни середньотермінового та довготермінового характеру, проте вони свідчать не про можливе нарощування кризових явищ, а лише відображають їх постфактум

Найвідоміша у світі рейтингова система оцінки надійності комерційних банків – CAMELS. Вона використовується американськими організаціями, що здійснюють контроль за банківською діяльністю. CAMELS формується з шести інтегральних компонентів [4]:

- Capital Adequacy (достатність капіталу);
- Asset Quality (якість активів);
- Managements factors (фактори управління);
- Earnings (прибутковість);
- Liquidity (ліквідність);
- Sensitivity to risk (чутливість до ринкового ризику).

Кожен інтегральний компонент, у свою чергу, ділиться на більш дрібні складові, які оцінюються за п'ятибальною шкалою. А далі складається зведена характеристика кожної групи надійності залежно від стану всіх її компонентів.

За В. М. Сагатовським, система – це скінченна множина функціональних елементів й відношень між ними, виокремлена з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [25].

До систем, побудованих на основі коефіцієнтного аналізу, відноситься BaKred System (BAKIS). Основна мета – швидка оцінка фінансового стану кредитної організації, виявлення змін в динаміці кредитного, ринкового та ризику ліквідності, а також загальних тенденцій у фінансовому секторі економіки. При дослідженні розраховуються 47 коефіцієнтів [3].

Система RATE включає 3 взаємозалежних блоки:

- оцінку ризику (Risk Assessment);
- інструменти нагляду (Tools);
- оцінку ефективності застосування інструментів нагляду (Evaluation).

Оцінка ризику здійснюється на основі показників, які відображають категорії ризику банківського бізнесу і адекватність контролю за ризиками. Наступний етап полягає в розробці специфічних для кожного кредитного інституту інструментів нагляду, програм і підходів з метою найбільш ефективного здійснення наглядових функцій. Оцінка ефективності застосування інструментів нагляду – висновок про роботу на всьому протязі наглядового періоду про зрушення, що відбулися за цей час у діяльності кредитного інституту [4].

Система RAST (Risk Analysis Support Tool) використовується для оцінки рівня ризиків, прийнятих на себе банком, і складається з чотирьох основних етапів:

- загальний опис і фінансовий аналіз організації на основі наявної звітності та результатів останніх досліджень на місцях;
- поділ організації на великі управлінські підрозділи і види діяльності;
- оцінка ризиків та управління окремими підрозділами;
- агрегування показників та складання звітів [5].

Широку координацію в сфері банківського регулювання на міжнародному рівні у 1974 році було розпочато шляхом заснування Базельського Комітету з питань банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків. У 1988 році побачила світ рекомендація про «Міжнародну конвергенцію оцінки та стандартів капіталу» (далі – «Базель I»), яка містила мінімальні вимоги до банків і була спрямована на підвищення міцності й стабільності міжнародної банківської системи. У 2004 році були прийняті «Базель II». Основною метою Базеля II в глобальному вимірі є підвищення надійності, стабільності та прозорості міжнародної банківської системи на основі впровадження передової практики управління ризиками. Цієї

мети можна досягнути за допомогою дотримання трьох компонентів (опор) Базеля II: 1) розрахунку капіталу, 2) контролю з боку нагляду, 3) ринкової дисципліни [6–8]. Поряд з цим у 2010 р. було затверджено новий документ Базельського комітету з банківського нагляду – Базель III, який враховує виправлені недоліки попередніх методів. Згідно з рішенням Базельського комітету з банківського нагляду зміни до Базельських рекомендацій («Базель III») мали на меті такі основні цілі:

- зміцнити міжнародні нормативи з управління капіталом та ліквідністю для створення більш стійкого банківського сектору;
- покращити здатність банківського сектору долати наслідки фінансових та економічних криз і таким чином знизити ризик розповсюдження цих проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

У будь-якому випадку усі перелічені вище системи оцінки фінансової стійкості комерційних банків об'єднує одне – забезпечити адекватний і своєчасний механізм діагностики та реагування на виникнення проблем у банківській системі.

На сучасному етапі розвитку фінансового сектору України банківські установи повинні забезпечити своє стабільне функціонування на висококонкурентному ринку фінансових послуг. Необхідно констатувати те, що в сучасних умовах кризи банківська система України є незахищеною від цілої низки ризиків.

Для виправлення цієї ситуації необхідно розробити та запровадити в Україні єдині законодавчо закріплені рекомендації для банківських установ з використанням досвіду зарубіжних систем оцінки ризиків, за допомогою яких можна було б оцінити діяльність банку на поточний момент та здійснити аналіз факторів і показників, які зможуть оцінити можливість неплатоспроможності та банкрутства банку. Розробка цих рекомендацій повинна стати одним з першочергових завдань у період кризи.

Таким чином, на нинішньому етапі важливою є оцінка фінансової стійкості банківської системи, що впливає з необхідності проведення не лише внутрішнього аналізу, а й обов'язкового зовнішнього аналізу, з позиції не оцінки фінансового стану на даний момент часу, а з позиції динаміки розвитку. Тому, на нашу думку, варто поєднувати підходи з метою врахування внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку банківського сектору, а також відображення усіх аспектів та специфіки банківської діяльності в динаміці.

Оскільки важливим є визнання оцінки фінансової стійкості банківської системи міжнародними організаціями, то в роботі запропоновано в якості системи індикаторів фінансової стійкості використовувати «індикатори фінансової стійкості» (FSI's – Financial Soundness Indicators), розроблені МВФ [9]. Перелік індикаторів фінансової стійкості складається з двох частин:

- перша – основні (базові) показники, які забезпечують необхідний мінімум для аналізу фінансового сектора та розраховуються тільки за даними звітності банків;
- друга – рекомендовані (додаткові) показники, які розраховуються на основі звітності банків та інших суб'єктів фінансового ринку.

Відповідно до Financial Soundness Indicators індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору нефінансових корпорацій й сектору домашніх господарств [9].

Статистичні дані містять інформацію про основні індикатори фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків) щодо достатності капіталу, якості

активів, прибутку та рентабельності, ліквідності, чутливості до ринкового ризику і рекомендовані індикатори фінансової стійкості, а також вихідні дані для їх складання. Індикатори фінансової стійкості дають уявлення про ринки, на яких здійснюють свою діяльність фінансові установи.

Індикатори фінансової стійкості розраховуються і поширюються для використання в макропруденційному аналізі. Такий аналіз містить оцінку та контроль за сильними сторонами і вразливими місцями фінансових систем з метою підвищення фінансової стійкості, зокрема зниження імовірності краху фінансової системи.

Міжнародний валютний фонд передбачає компіляцію та поширення країнами 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій (із яких 12 основних) і 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій [9]. При цьому слід зазначити, що рекомендований МВФ перелік індикаторів фінансової стійкості достатньо повно характеризує діяльність банківської системи з точки зору її макроекономічної ефективності.

Відповідно до методології МВФ Національним банком України статистичні дані складаються та поширюються за 12 основними та 14 рекомендованими індикаторами фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків). Варто зазначити, що на практиці абсолютно фінансово стійких комерційних банків немає, проте кожен із них має прагнути до поліпшення власного фінансового стану, що, в кінцевому підсумку, позитивно відобразиться на рівні фінансової стійкості банківської системи в цілому.

При цьому фінансову стійкість банківської системи визначено в [1] «як певний інтегрований показник, що характеризує спроможність системи та її складових економічних підсистем функціонувати і розвиватися відповідно до загальноекономічного та соціально-політичного становища держави. Стійкий фінансовий стан банківської системи, крім цього, характеризується підвищенням рівня прибутковості банківського сектору економіки, збільшенням обсягів реалізації та асортименту банківських продуктів в умовах розширення кола банківської клієнтури, а також зростанням рівня капіталізації комерційних банків».

Отже, сам інтегрований показник повинен відповідати наступним критеріям [10]:

- інтегрована оцінка повинна бути загальноновизнаною;
- інтегрована оцінка має бути зрозумілою, тобто повинно бути ясно, які власне характеристики та в яких саме пропорціях зосереджені в ній.

Інтегрована оцінка фінансової стійкості потребує дослідження показників, вплив яких став визначальним для її формування. Від повноти і вірогідності інформаційного простору показників, які дають характеристику банківської системи, багато в чому залежить ефективність управління фінансовою стійкістю. Згідно до цього сформована сукупність показників фінансової стійкості, представлених ІФС, повинна відповідати таким вимогам [11; 14]:

- повнота, тобто можливість за допомогою показників досить повно описати сутність процесів, що протікають у виробничій системі;
- унікальність показників, тобто відсутність надмірності;
- вірогідність чи валідність, тобто відповідність виділених одиниць значення інформації їх реальним найменуванням;
- несуперечність, тобто відсутність омонімії.

Наступним етапом є вибір метода обчислення інтегрованої оцінки. Аналіз вітчизняної та зарубіжної практики обчислення інтегрованої оцінки фінансової стійкості показує, що однозначного підходу в цьому напрямку поки що не досягнуто.

Узагальнено класифікувати підходи до обчислення інтегрованої оцінки можна наступним чином [11–14]:

- математичними способами агрегування (середнє арифметичне, сума, середнє геометричне (зважене), метод відстаней, таксономічний метод);
- на основі баз порівняння (еталони, максимальне (мінімальне) значення, середнє за вибіркою, попередній період порівняння, нормативне значення);
- способом агрегування (без врахування значень окремих показників, з врахуванням значень окремих показників, статистичні методи, експертні оцінки);
- за значеннями показників (абсолютні (вартісні, натуральні), рейтинги, бали, відносні коефіцієнти).

Варто зауважити, що інтегрована оцінка фінансової стійкості банківської системи може здійснюватися як з урахуванням вагомості (пріоритетності) окремих показників (ІФС) чи їх підмножини, так і без врахування вагомості.

Для проведення більш якісної оцінки фінансової стабільності банків та попередження банкрутства варто відмітити незначну тенденцію до зростання інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи України після кризи 2009 р., що є позитивним явищем для банківського сектору та фінансової системи загалом. Однак, наявні тенденції економічного та політичного характеру 2013–2016 рр. є реальними загрозами для банківської системи України. Тому зазначені індикатори є сигналом появи негативних чинників розвитку у банках, які при раціональному управлінні можуть мати позитивні наслідки для фінансової стійкості.

У якості ключових заходів щодо забезпечення фінансової стійкості банківських установ, на думку автора, слід виділити:

- підтримку ціни грошових ресурсів відповідно до дохідності вкладень у реальне виробництво;
- диверсифікацію структури банківської системи як на державному, так і на регіональному рівнях, тобто забезпечення відповідності структури можливостей банківської системи структурі потреб реального сектору економіки шляхом формування системи різних за розміром банківських установ, розвитку банківської інфраструктури, розташування банківських установ за принципом близькості до клієнта;
- координацію грошових і виробничих потоків, виходячи з того, що основні виробничі сили, виробничий апарат та інші джерела економічного зростання знаходяться в регіонах;
- надання комплексу формальних інституціональних обмежень вітчизняним банківським установам, можливості для мобільної адаптації до зовнішніх умов економічного розвитку держави та світової спільноти, які постійно змінюються, а також специфіки неформальних позицій, забезпечення транспарентності діяльності кожного банку, особливо їх філій.

Аналіз літературних джерел [1; 14–17], які стосуються оцінки фінансової стійкості банківської системи, показав, що методи та прийоми такої оцінки постійно змінюються і вдосконалюються, тому що можуть змінюватися цілі моніторингу, розширюватися перелік підходів, а також сфера їх застосування. Важливим є визнання оцінки фінансової стійкості банківської системи міжнародними організаціями, тому в якості системи індикаторів фінансової стійкості доцільно використовувати «індикатори фінансової стійкості», розроблені МВФ. Рекомендований МВФ перелік індикаторів фінансової стійкості достатньо

повно характеризує діяльність банківської системи з точки зору її макроекономічної ефективності.

У вітчизняній банківській практиці застосовують різноманітні методи оцінки діяльності банків – залежно від мети, яку ставлять перед собою дослідники, при цьому єдиного універсального методу немає, оскільки усі банки різняться за функціональним призначенням, за комплексом виконуваних операцій та послуг, за складом клієнтів, а також залежно від типу здійснюваної політики на фінансовому ринку.

Специфічні риси вітчизняної банківської системи, що об'єднує інституції, які надають послуги фінансового посередництва, при оцінці їх діяльності визначають розгорнуту систему показників, в тому числі індикаторів фінансової стійкості, які у своїй сукупності дозволяють отримати комплексну та надійну характеристику рівня фінансової стійкості банківської системи в макроекономічному розрізі, ступеня її конкурентоспроможності, у порівнянні з іншими країнами, встановити певні межі потенціального впливу динаміки змін розвитку банківської системи на економіку в цілому.

У роботі було проаналізовано та систематизовано існуючі методи оцінки фінансової стійкості банку, надано результати узагальнення рейтингових систем, які дозволили виділити їх переваги та недоліки, а також запропоновані ключові заходи щодо забезпечення фінансової стійкості банківських установ.

Бібліографічні посилання

1. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : моногр. / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/paran25#n25>
3. Фетисов Г. Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки / Г. Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999.
4. Лаврушин О. И. Оценка финансовой устойчивости кредитной организации / Лаврушин О. И., И. Д. Мамонова. – М. : КНОРУС, 2011.
5. Шевриновский В. Н. Развитие систем банковского мониторинга: анализируя мировой опыт / В. Н. Шевриновский // Банковские технологии. – 2009. – № 5.
6. Кротюк В. Базель II: нова концептуальна редакція Базельської угоди про капітал / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3 (121). – С. 2–5.
7. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 5 (123). – С. 16–22.
8. Кротюк В. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліна / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 5 (135). – С. 3–8.
9. Carson C. S. Financial Soundness Indicators / C. S. Carson, S. Ingves // International Monetary Fund. – 2003. – May, 14. – P. 43.
10. Вітлінський В. В. Моделювання економіки : навч. посіб. / В. В. Вітлінський. – К.: КНЕУ, 2005. – 408 с.
11. Айвазян С. А. Прикладная статистика: основы моделирования и первичная обработка данных / С. А. Айвазян, И. С. Енюков, Л. Д. Мешалкин. – М. : Финансы и статистика, 1983. – 471 с.

12. Грабовецький Б. Є. Економічне прогнозування і планування : навч. посіб. / Б. Є. Грабовецький. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
13. Григорук П. М. Багатомірне економіко-статистичне моделювання : навч. посіб. для студентів ВНЗ / П. М. Григорук. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. – 148 с.
14. Благун І. І. Когнітивна модель розвитку банківської системи України / І. І. Благун // Актуальні проблеми економіки. – К., 2013. – №4(142). – С. 209–217.
15. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : моногр. / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
16. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : моногр. / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
17. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности / С. М. Дробышевский (рук. авт. коллектива) и др. – М. : ИЭПП, 2006. – 305 с.
18. Васькович І. М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку / І. М. Васькович // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №2. – С. 40–43.
19. Крейнина М. Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений / М. Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. – 2001. – №2. – С. 32–36.
20. Иванов В. В. Анализ надежности банка : практ. пособ. / В. В. Иванов. – М. : Русская Деловая Литература, 1996. – 320 с.
21. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: Фундаментальный анализ / Ю. С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1996.
22. Лаврушин О. И. Оценка финансовой устойчивости кредитной организации / О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова. – М. : КНОРУС, 2011.
23. Фетисов Г. Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки / Г. Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999.
24. Шевриновский В. Н. Развитие систем банковского мониторинга: анализируя мировой опыт / В. Н. Шевриновский // Банковские технологии. – 2009. – № 5.
25. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems – revised version [Електронний ресурс] / Basel Committee on Banking Supervision. – June 2011. – Режим доступу : <http://www.bis.org>

Надійшла до редколегії 27.07.2016